

De som var «på den andre siden»

Nå feirer vi Frigjøringsjubileet for fullt. Vi hyller oss selv som seierherre. Det er helt i sin orden. Men det var også noen som «tapte». Også deres historie bør komme fram slik at det blir en viss balanse i bildet.

TEKST: AHVID JOHANSON

Årene har gått, og de fleste som var aktive i NS og ble rubrert på tysk side, er nå borte. Men noen er tilbake. Halden Arbeiderblad har møtt to av dem. Ennå er situasjonen slik at de av hensyn til sin familie ikke vil fremstå under fullt navn. Men de deler gjerne sine tanker med oss.

ØSTFRONTENS HELVETE

De var begge frontkjemper og har rystende minner fra Østfronten. Den ene var i en gruppe på åtte mann. Sju ble drept eller hardt såret, vår mann var den eneste som slapp fra det. Men med varige sår i sinnet. Den andre var med i et kompani på 191 mann - bare seks overlevde. Foruten krigen mot Den røde armé var den ekstreme kulden en grusom fiende. Det hendte at grade-

stokken krøp ned mot 50 grader minus. Kuldegradene til tross var luseplagen like intens likevel. A skifte undertøy i skyttergrava i ekstrem kulde og under fiendtlig kanonade var ingen fornøyelse.

De hadde således ingen skjerm til varelse under krigen. Og de fikk sine dommer. De har også innpasset seg i etterkrigstidens lokalsamfunn. Ikke alle NS-medlemmer klarte det.

Hvis vi skal summere deres syn på begivenhetene 1940-1945, kan vi gjøre det ved å la en av dem komme til orde.

- KRIGEN SLUTT I 1940

- Som unggut var jeg med i Nasjonal Samling før krigen. Vi ville kjempe mer aktivt mot arbeidsløsheten og samtidig holde forsvaret oppe. Etterat verdenskrigen brøt ut i 1939, følte jeg at også vi ble drevet inn i den uten at regjeringen syntes å være oppmerksom på alvor. Da krigen i

Nær sju hundre frontkjemper mistet livet under krigen, de aller fleste på Østfronten. Denne kirkegård i Uspenskaja forteller sitt tydelige språk. De tre rekkene til høyre skjuler gravene til norske og noen danske frontkjemper. Kirkegården ble senere rasert av sovjet-russerne. Nå er et enkelt minnesmerke satt opp i stedet.

Norge tok slutt med den norske kapitulasjon i juni 1940, regnet jeg og mange med meg at krigen var over for Norges del. Da vi utover sommeren fikk hjem de internerte soldatene fra Sverige, ble jeg ytterligere bestyrket i denne oppfatning. For meg var krigen slutt, andre mente den fortsatte. Da måtte synet på den videre utvikling bli helt forskjellig.

-VI STYRTE GODT

- Da vi ikke var i krig med Tyskland lenger, mente jeg vi måtte gjøre det best mulige ut av situasjonen. Quisling-administrasjonen kan sikkert kritiseres for mye. Men ser vi på hvordan Norge kom ut av okkupasjonen sammenliknet med andre besatte land, blir bildet et annet. Det var

ikke ett land som greidde seg like bra som Norge. Derfor vil jeg ikke se på oss som tapere. De som overtok i 1945 fikk et godt grunnlag å starte på. Jeg synes det i dag også bør være plass til en erkjennelse av det arbeid som Quisling-styret utførte.

- Et annet moment bør også komme fram. Da Stalin overfalt Finland på førjulsvinteren 1939, gikk det en sympatibølge for Finland over Norge. Da Finland og Sovjet igjen kom i krig i 1941, var det mange som hadde samme oppfatning. De sa det slik at Finlands sak var Norges sak i 1941 som i 1940.

- Men går du god for alt hva tyskerne gjorde?

- Langt derfra. De foretok seg

mye brutalt som ikke kan forsvares. Jødeforfølgelsene for eksempel. Men vi prøvde å berge norske interesser her hjemme, ofte i konflikt med okkupanten. Og la oss også være klar over en annen ting: All krig er fryktelig, og det ble også foretatt stygge overgrep på den seirende side, ikke minst der Sovjet-hæren rykket fram.

HÅPER PÅ VERDIG FEIRING

- Nå skal frigjøringen i 1945 feires. Hva er din kommentar?

Var mann blir stille og omtenk-som. Så kommer det: - Det er greit nok at dette blir feiret. Men la det bli en verdig feiring og ikke en hets mot oss som var på den andre siden. Det bør vi ha rett til å håpe på - femti år etter.

Frontkjemperne opplevde et sant helvete i skyttergravene på østfronten: Ned mot 50 kuldegrader og russisk kanonade døgnet rundt.

Ti tusen mistet livet

Mellom ti og elleve tusen nordmenn mistet livet som følge av krigen. Sjøfolkene hadde de største tapene - fire tusen gikk ned med sine skip. De væpnede styrker noterte to tusen falne hvorav 850 under kampene i Norge april-juni 1940. Motstandsbevegelsen

måtte registrere et tap på vel to tusen, og av disse ble 366 henrettet. Sivilbefolkningens tap på grunn av bombing og annet gikk opp i ca. 1800.

På den annen side mistet nær sju hundre frontkjemper livet.

Det er selvfølgelig smertelig

med over ti tusen som døde. Men sammenliknet med praktisk talt alle andre land som var i krig, er Norges tap meget beskjedne.

Kilde: "Vårt folks historie". Bind 9. Okkupasjonsår og etterkrigstid. Aschehougs forlag.